

GEZİ NOTLARI

Bergama Krallığı'ndan Bugüne Anadolu'nun Çam Fıstığı Diyarı

KOZAK YAYLASI

Ülkemizin en güzel piknik, kamp ve gezi yerlerinden biridir Kozak Yaylası. Ege Bölgesi'nde İzmir ili sınırları içinde Bergama-Ayvalık ilçe merkezleri arasında yer alan, Bergama'ya yaklaşık 20 km mesafeden itibaren başlıyor ve deniz seviyesinden yüksekliği 500-1000 metre arasında değişiyor. Kozak Yaylası'nda yöre halkı arasında Bergama ile Çanakkale arasındaki köylere de Kozak Köyleri deniyor. Yüksek kesimlerden batıya bakıldığında Ege Denizi ve Midilli Adası görülebiliyor. Bölgenin merkezi sayılan cenneti andıran Yukarıbey kasabası denize 25 km'lik mesafede. Bölge; Okçular, Bağyüzü, Yukarıbey, Karaveliler, Kıranlı, Çamavlu, Güneşli (Tekke), Göbeller, Terzihaliller, Kaplan, Hacıhamzalar, Aşağıcuma, Aşağıbey, Hisarköy, Ayvalar, Yukarıcuma, Demirci-

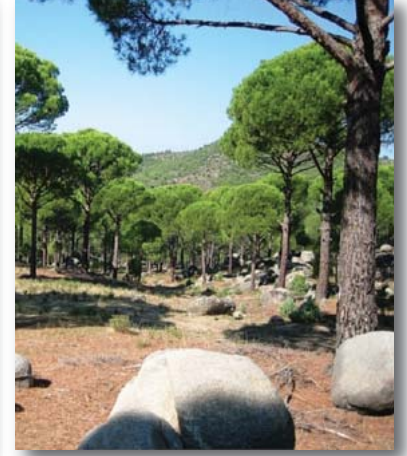
dere köyleri topluluğundan oluşuyor. Bergama'nın kuzey batısında olup doğusunda bulunan Madra dağının Maya tepesi 1344 metreye kadar yükseliyor. Ancak kozak köylerinin bulunduğu yayla ortalama 500 m. civarında. Bölgede 500 aile yaylacılık geleneğini sürdürüyor. Ege'nin en güzel coğrafyası, en ilginç ekonomik kaynağı; çam fıstığı, üzümü, elması, helvası burada. Osmanlı Devleti zamanında Karasi Eyaleti'nin merkez sancağı Balıkesir'in kazalarından biri olan Kozak, Cumhuriyet tarihimizin başlarında da belediyelik almıştır.

Aşağıbey Köyü'ndeki Perperene antik kenti 1886-1889 yıllarında araştırılmış ve planları çıkarılmış. Şu an görünür yapı kalıntısı tiyatrosu. Diğer birçok yapı kalıntısı çamların ve makiliklerin arasında gün yüzüne çıkmayı bekliyor. Tiyatronun haricinde, bol miktarda tapınaklarda, agora yapısında kullanıldığı sanılan sütun tamburları, hamam kalıntısı, temel izleri, sarnıçlar, orijinal

kayaya oyulmuş lahitler ilgi çekici. Nekropolis alanı olarak kullanılan iki alan dikkat çekiyor. Aşağı Nekropolis alanında setler üzerinde konmuş Roma Dönemi lahitleri, Yukarı Nekropolis alanında ise kayalıklar taş ocağı olarak, uygun kayalar lahit olarak kullanılmış. Bu alanda da Roma Dönemi lahit mezar örnekleri görülüyor.

Akdeniz ikliminin hakim olduğu bölge yaygın 700 metreye kadar fıstık çamları ile kaplı. Bölgeye adını veren de işte bu bitki örtüsü. Çam ağaçlarının fıstık meyvesi taşıyan yumrusuna kozalak, ağaçların bulunduğu yere ise "kozak" deniyor. Bergama Krallığı döneminden beri çam üreten bu yaylada en büyük geçim kaynağı da fıstık oluyor elbette. Kozak yayla çanağında 16 milyon fıstık çamı bulunuyor. 5 mil-

yonu tam verimli, 5 milyonu az verimli-yeni yetişenler, 6 milyonu da boy boy yeni dikilenlerden oluşan ağaç örtüsünden oluşuyor. Fıstık üretimi yılda ortalama 1000 ton dolayında. %90'ı ihraç edilen ürünün, %8'lik kısmı iç piyasada tüketime sunuluyor. Fıstık çamı Kozak Yaylası'nda ilk çağdan beri bulunuyor. Romalılar, İtalya'da bu bitkiyi üretimde kullanmışlar ve Bergama Krallığı sonrasında (M.Ö. 133) Kozak Yaylası'nda fıstık çamının üretimine ve ağacın daha geniş alanlara yayılmasına öncülük etmişler. Fıstık çamının ilk yayılma alanı Okçular ile Aşağıbey bölgesi olmuş. Ardından tüm yayla çanağına yayıldığı biliniyor. Bu da demek oluyor ki Kozak, 2250 yıldan beri fıstık çamı ile tanışıyor. Üretimdeki artışı, pazarlama, ihracat ve ürünün değer kazanması ise Türkiye'de son 50 yılda gerçekleşmiş. Fıstık çamının kerestesi ve odunundan da yararlanılıyor. Görülüyor ki fıstık çamları kozalağı, kıpçığı, kıpır, dalı, sapı, pürçeği, kabuğu, çırası, sakızı her hali ile bir

zenginlik sunuyor. Kozak'ta hayat, halk arasında söylenen biçimiyle "fıstık gibi" yaşanıyor. Her şeyin merkezi, yaşamın, geçimin, sazın, sözün özü bu çam ağacından ibaret. Bölge halkının da en önemli uğraşları çam fıstığı üretimi. Besin değeri yüksek ve lezzetli bir ürün olan fıstık evlerde de tüketilmekte, özellikle bal ile karıştırılarak yapılan helvası büyük beğeni topluyor.

Yaylada üretilen diğer önemli ürün üzumdür. Kozak Üzümlü adıyla çevrede nam salmış olan üzümler gerek görüntü gerekse lezzet bakımından tercih ediliyor ve ilçe pazarlarında kolayca alıcı buluyor. 1940'lı yıllara kadar bağcılık ve yan uğraşları bölgenin asıl geçim kaynağı iken bu tarihte üzümlerde oluşan bir hastalık ve fıstık çamının daha az zahmetle daha fazla gelir getiriyor olması köylüyü üzüm yetiştiriciliğinden kısmen uzaklaştırmış. Fakat son yıllarda düşen fıstık rekoltesi nedeni ile 20-25 yıl önce sonbaharda ortaya çıkan, yayla iklimiyle farklı lezzete sahip iri siyah Kozak üzümünü yetiştirmek için bağcılığa dönüş başlamış durumda. Yetiştirilen üzümler pazarlarda satılmakla birlikte evlerde pekmez ve şarap yapımında da kullanılıyor. Fıstık, zeytin ve üzüm dışında köylüler seyrek de olsa sınırlı arazilerde sebze ve badem, ceviz, nar, ayva gibi meyveleri de yetiştiriyor.

Dokumacılığı ile de ünlü olan bölgede eskiden her köyde halı dokunurken günümüzde bu gelenek 15 köyden yalnızca Karaveliler, Kıranlı, Çamavlu, Güneşli (Tekke), Terzihaliler, Yukarıcuma ve Hacıhamzalar Köyleri'nde sürdürül-

yor. Kozak halıları, Selçuk halılarının bir devamı olarak görülüyor. Selçuklu halılarında olduğu gibi geometrik bir çizelgede bitkisel motiflerle örülüyor. Zemin genellikle dikdörtgen bir çerçevede sekiz köşeli yıldız, yatık, örgülü şerit ve kanca motifleri ile doldurulmuş. Halılar Türkmen ve Yörük kimlikleri ile ayırt ediliyor. Halı, kilim, çuval ve heybelerden Kozak halkının kimlerden olduğu çok kolayca anlaşılabilir. Bölgede geleneksel kültürü yaşatan 19 köy bulunmakta. Yukarıbey, Aşağıbey, Karaveliler, Kıranlı, Çamavlu, Güneşli (Tekke), Göbeller, Terzihaliler, Kaplan, Hacıhamzalar, Aşağıcuma, Yukarıcuma, Hisarköy, Ayvatlar, Demircidere, Okçular, Bağyüzü, Sofular ve Tıfillar. Bu köyler göçer kültürünü yaylaya getirmişler ve halı, kilim, heybe, torba, çuval, yaygı, yazgı, kepenek, keçe yelek, yün çorap, eldiven, külah dokumaları ile ün salmışlar. Her evin bir ya da birkaç tezgahı bulunduğu biliniyor. Dokuma kültürü Kozak'ta yaşamı da belirliyor.

GEZİ NOTLARI

Öyle ki çam ağacına çıkmasını beceremeyen erkeklerle, ilmek bıçağı tutmasını bilmeyen kızların evlenemedikleri rivayet ediliyor. Kozak halı ve kilimlerinde egemen renk kırmızı ve mavi. Beyaz, sarı, yeşil de kullanılıyor. Boya ise kök boya. Yöre halılarının iki farklılığı vardır. Birincisi dörtgene yakın dikdörtgendir. İkincisi halının başındaki kilim kısmının püsküllü olması. Buna nazarlık püskülü deniyor. Kozak köylerinde kilim her evin temel eşyası ve zenginliği aynı zamanda. Sandık kilimi, tarak kilimi, Çayır çiçeği kilimi, Payam çiçeği kilimi, gümüş çengel kilimi, keçi tüğmez kilimi, beni savran kilimi, Havutbaşı, armut çiçeği kilimi, ördek zülfü kilimi, bölük yürek kilimi, yörük tarağı kilimi, dolaşevren kilimi, çınar yaprağı kilimi, Yuntdağ sendiği, tarak sili, Türkmen sili, taban sili, cırnak sili, sandık sili gibi bolca adlandırılan çeşitlerini

bulmak mümkün. Özellikle sandık kilimi her gelin olacak kızın çeyizinde bulunuyor. Kozak kilimlerinde doğa örnekli, geometrik desenli ve saksıda çiçek, bitki, elma, portakal motifleri çoğunlukta. Hayvan motiflerine de rastlanıyor. Desenlerde tüm doğa renkleri hakim. Gezinizden bir kilim alarak dönebilirsiniz.

Kozak Yaylası, Bergama-Ayvalık arasında 67 km'lik bir yol. Her kilometresi oldukça renkli. O nedenle her köye uğramak keyifli olabilir. Özellikle Demircidere'deki Türkmen geleneklerini yaşatan köy halkına mutlaka merhaba demeli, meşhur keşkeklerini tatmalısınız. Hatta şans eseri bir "gelin alma" törenine rastlarsanız; "sura"yı da tadabilirsiniz. Sura kemiksiz kuzu kaburga, kozak fıstığı, kuş üzümü ve yayla otlarının fırınlanarak pişirildiği bir yemek.

Nebiler Köyü'ndeki şelale ise gezinizin en serinletici durağı olabilir. Nebiler, küçük şelaleleri, düdeni ve sahip olduğu güzel trekking parkurları ile özellikle genç turistlerin doğa yürüyüşü ve trekking aktiviteleri için büyük ilgi odağı konumunda. Köy, barındırdığı kaplıca ve ılıcalarla da önemli bir değere sahip. Doğa yürüyüşü

şü tutkunları, trekking turları sonrasında açık havada termal su ile duş yapma imkanına da sahip. Köy Muhtarlığı tarafından işletilen kaplıca konaklama ve banyo için uygun durumda olmasa da içme suyu olarak kullanmak ve duş almak mümkün.

Kozak Yaylası ve yayla yolu bahar aylarında piknik yapmanın keyfini bilenlerin akınına uğradığı gibi motor ve bisikletli hatta off road severler için çok güzel bir rota. Bergama'dan minibüslerle köylere ulaşılabilir. Tüm yaylayı gezmek istiyorsanız Bergama merkezde köylere güzergah çıkartan yerli halktan rehberler bulmak da mümkün.

Tertemiz havası, her yolda karşınıza çıkan pınarları, çam fıstığı, üzümü, ev yapımı şarapları, muhteşem doğası, yörük ve Türkmen kültürü ile dolu köyleri ile Kozak Yaylası keşfinizi bekliyor. 🍷